

“Mart Kangro segab spordivõistluse ja etenduskunsti piire.”

Keiu Virro, EPL 18.11.2016.

Laupäeval toimub Kultuurikatlas üks üsna iseäralik sündmus. Speaktaaklil „Final Countdown” saavad kokku rahvusvaheline sportvõimlemise võistlus ja etenduskunstid. Lavastaja Mart Kangro räägib sündmuse tagamaadest.

2011. aastal lavastasite koos Kaja Kannuga Kalevi spordihallis „Open Tallinna”, kus publiku hulgas olid nii inimesed, kes tulid spordivõistlust vaatama, kui ka need, kes tulid etendust vaatama. Tähendusväljad pöörati pea peale, übermõtestamist jagus ilmselt publiku mõlemale poolele. Praegu ühendad taas võistluse etenduskunstidega. Miks?

Usun, et see sündmus on pretsedent, sest sellisel viisil neid komponente üldjuhul koos ei esitata. Kui spordisündmusel ongi midagi kunstiga seotut, siis see täidab pigem illustratiivset, meelelahutuslikku eesmärki. On avatseremoonia, lõputseremoonia ja auhindamine ning kui vahepeal on vaja liiva rehiteda, siis mingi sõu. Meie püüame luua dialoogi. Huvi tuli seekord tegelikult sportlaste poole pealt. Nende soov oli seda võistluse konteksti avada. Küsida, miks me teeme seda, mida me teeme.

Tundub silmakirjalik, kuidas spordisüsteemis püütakse poliitilist ja majanduslikku huvi pidevalt maha salata.

Ka 2011. aasta lavastuse põhiküsimus oli, kui palju muudab sündmust see, millise eeldusega sa seda vaatama tuled. Tookordne sündmus sai alguse tegelikult varem. 2000-ndate alguses oli üks kevad, mil kõik mu sugulased lõpetasid kooli ja jooksin ühelt lõpuaktuselt teisele. Istusin aktustel ja mõtlesin, et see on ju täielik teatrietendus. Siin on ülevad emotsioonid, pisarad, laulud, tantsud, moraal ja paatos. Terve elu kurbmäng saab selles hetkes kokku. Kui kuldlõike järgi seatud draama. Aga kontekst ei lase meil seda vaadata kui etendust ja seepärast ei esita keegi ka küsimust, miks neid kujundeid on vaja või kui head need on.

Nime „Final Countdown” on kujundina võimalik võtta kas teekonnana pjedestaali poole või emotsionaalse laksuni püüdlemisel. Mõõtmise aspekt jäi igal juhul kuidagi domineerima. Hinnang on otsustamise osa. Hindamine on nii kunstis kui ka spordis. Küsimus, mille esitan, on selles: kui näed vaheldumisi väga erineva iseloomuga etteasteid, kuidas või kas see mõjutab publiku vastuvõttu? Kas hakkad spordisooritust ja abstraktsemat kunstilisemat sündmust võrdlema ning kui segadusse sa siis satud?

Kas oled ise spordiga tegelenud?

Ma olen ju tantsija. Trenn kui selline ja tulemuse poole püüdlemine ei ole mulle võõras. Sportlasele kui inimesele elan ma ikka kaasa. Aga ma võin öelda, et tippsporti suhtun üsna suure reservatsiooniga ja olümpiamänge ma ei jälgi. Ma ei taha sporti kuidagi alavääristada, pigem vastupidi. Mulle lihtsalt tundub see silmakirjalik, kuidas spordisüsteemis püütakse poliitilist ja majanduslikku huvi pidevalt maha salata. Või kuidas meile rahvuskangelasi tehakse ja juba järgmisel päeval keegi uus leitakse. Margus Hundi iga liigutus on meedias arvel, sest seal on rahvuslik side. Lisaks kogu see dopingujama. Aga inimesed mängivad seda mängu hea meelega kaasa. Selles mõttes suurt vahet muidugi ei ole. Sportlikud ja kunstilised saavutused pannakse sageli poliitilist huvi teenima. Ja kui süüvida sügavamalt nii spordi kui ka kunsti dogmadesse, siis tuleb neid sarnasusi veelgi esile.

Aga kuna initsiatiiv tuli seekord spordi poolelt, siis see käivitab mind vastu reageerima, et miks võiks sport mulle huvitav olla.

Laupäeval toimub rahvusvaheline võistlus. Kujutan ette, et sinna tuleb ka inimesi, kes ei saa üldse aru, mis toimub. Võistlus on päris ja seal on oma reglemendid. Aga kogu ülejäänud teema olen püüdnud enese kasuks pöörata.

„Final Countdownis” teevad kaasa ka tsirkuseartistid. Tänapäeva tsirkus toimib sootuks teistel põhimõtetel kui kunagine, millega seostuvad klounid ja loomapiinamine. Ent nende kunagiste seoste tõttu on tsirkus paljude jaoks väärtustehierarhias justkui midagi madalamat, ehkki ühes tehnilise sooritusega kohtab seal väga tugevaid kontseptuaalseid ideid. Samal ajal võib mõni etenduskunstnik teha kontseptuaalse lavastuse, mille tagant kumab puhas hooletus, aga näe – kunst.

Kui ma olin Estonias balletiartistina tööl, tekkis mul ka kohati küsimus, miks ma seal olen. Olin nii erineva taustaga, samas tantsisin ka klassikalise balleti repertuaari. Olin võõras omade seas. See oli aeg, kui kaasaegne tants hakkas Eestis areenile tõusma. Palju oli vastandumist. Kaasaegne tants ja ballett ongi olemuselt erinevad žanrid, aga samas oleneb, mida me omavahel võrdleme ja ka sarnasust on palju. Kuidagi tahetakse erinevusi aga rohkem näha. Diane Arbusilt pärineb hea ütlus: „It’s the flaw that strikes my eye first.” Halbu ja häid näiteid leiab igast valdkonnast. Kõlab nagu kampaania „Erinevus rikastab” osa...

Ega me ei püüa selle laupäevase etendusega paradigmanihet luua, aga mingi flirt

sellel maastikul on kindlasti.

Selleks et teha kunstis midagi „lapselikku”, on veidral kombel tarvis väga tugevat tausta, millelt sinna jõuda. Mõtleme kasvõi Picassole.

Laps ei tea ju, et ta teeb midagi lapselikku. Ta on lihtsalt laps.

Näitleja suhtleb publikuga enamasti ikkagi võimupositsioonilt, lavalt ülevalt alla publikusse.

Jah, ka tantsijal kumab juba ainuüksi kõndides tema varasem trenniskäimine läbi. Ja see trenniskäimine võib tulla nii kasuks kui ka kahjuks. Mõnikord seisneb koreograafi töö näiteks selles, kuidas saada argist liikumist sellisele tasandile, et see ei häiriks. See võib olla raskem ülesanne kui klassikalises mõttes koreograafia ette näitamine. Kõik on suhteline. Kui mulle öeldakse, et ma olen kontseptualist sellepärast, et ma liigun vähe, siis ma mõtlen, et ka see nõuab ju head tehnikat. Ega liikumist ei muuda tantsuks liigutuste rohkus, vaid see, millist tähelepanu neile liigutustele pühendatakse. Meil on lihtsalt inimlik harjumus reageerida esimestele ilmingutele ja jätta muu sinnapaika.

Ma püüan tegeleda asjadega, mis mulle huvi pakuvad. Mis žanri alla see paigutub, ei ole minu jaoks nii määrav kui kontekst. Žanrite ristamise tuhinas segatakse muidugi kõike ja seda teen minagi. Aga mõnikord minnakse katsetama katsetamise pärast ja jäetakse oluliste asjadega arvestamata.

Mina ei ole praegu ka selle projekti õnnestumises kindel. Tähendab, sportlastes ja kunstnikes muidugi olen, aga kuidas tervik toimib? Proovid on toimunud sektsioonides ja võistlust ju proovida ei saa. Kõik komponendid kohtuvad etendusel. Nüüd on minu küsimus: kas sa vaatajana küsid, kuidas toimuv sinu sisemist hindamisprotsessi mõjutab? Kui Mari Abel loeb haikusid ja küsib neile hindteid, siis kas see loob eelmiste võistlejate taustal vaataja peas mingi dialoogi? Või Raho Aadla mõtted teiste võistlejate taustal?

Oled nüüd ka teatritudengitega lavastusi teinud. 26. lennu poistega oli Teatris NO99 lavastus „Samm lähemale”, peagi tuleb 28. lennuga lavastus Von Krahlis. Sind tõmbab pedagoogika poole?

Mul on pedagoogiks olemisega oma teemad. Ma eelistan töötubade andmisele koostööd. Teadmine, et sa lähed oma mõtetega publiku ette, sunnib sind rohkem keskenduma kui lihtsalt töötoas katsetamine. Seda mõlemalt poolt. Siis saan ka oma põhimõtteid kõige paremini avada. Ma ise olen kõige rohkem õppinud just kolleegidelt nendega koos töötates. Ja mulle meeldib tudengitega töötada.

Kui hakkasin lavastust „Samm lähemale” ette valmistama, mõtlesin ikka pikalt, mida

saaksin mina neile pakkuda. On ju nii, et näitleja suhtleb publikuga enamasti ikkagi võimupositsioonilt, lavalt ülevalt alla publikusse. Mul tekkis soov see võimupositsioon lõhkuda. Panna näitlejad olukorda, kus nad peavad publikuga suhtlema, et etendus saaks edasi minna. Olukorda, kus autopiloot ei aita. Kui sa pead laval kellegi ees põlvitama ja teda tantsule paluma, siis see on midagi muud, kui kellegi jõuga lavale tirimine.

See on üsna realistlik situatsioon, kus vastuseks võid saada „Ei”. Sellelt hapralt pinnalt vaatemängu luua ei ole kerge, aga poisid tegid imelist tööd.

Lavastus: Mart Kangro

Video: Minna Hint, Taavi Varm

Üles astuvad: Mari Abel, Raho Aadla, Kreete Tarmo, Helery Kuld, Heleri Tinno, Kadri Ridaste, Johanna Terasmees, Kristin Made, Anni Veskimäe, Kädi Metsoja, Kaja Kann, Toivo Peegel, Margus Terasmees, Heidi Kann, Omatsirkuse õhuakrobaadid ning teised osalejad Soomest, Saksamaalt, Venemaalt, Poolast ja Leedust

Spektaakel „Final Countdown”